

ارزیابی قابلیت‌های بوم‌گردی دریاچه ارومیه با بهره‌گیری از مدل راهبردی سوات^۱

حجت رضایی*

علیرضا دهقان پور**

شریعه محمودی***

مهدی چراغی****

محمد رضا باقی پور*****

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۶/۲۶ - تاریخ پذیرش: ۹۲/۲/۲۰

چکیده

دریاچه ارومیه - دومین دریاچه شور دنیا- بزرگترین آبگیر دائمی آسیای غربی و دومین زیستگاه طبیعی جانوران در کشور است و می‌تواند از نظر ماهیت زیست‌محیطی، منابع مهم طبیعی، جغرافیای اقلیمی و تنوع زیستی با برنامه‌ریزی‌های صحیح بهترین زمینه را برای جذب گردشگر طبیعی در سطوح ملی و بین‌المللی فراهم کند. پژوهش حاضر با روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات، شامل کتابخانه‌ای و میدانی و با استفاده از مدل تحلیلی سوات، ضمن معرفی نقاط قوت و ضعف بوم‌گردی این دریاچه، راهبردهای عملی هم‌سو با توسعه پایدار گردشگری در این منطقه ارائه می‌دهد. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد نقاط قوت دریاچه ارومیه همچون تنوع گونه‌های گیاهی، تنوع زیستی از جمله پرندگان، شوری آب و پرورش جلبک‌های سبز و آبی، گونه‌های ژئومورفولوژیکی متنوع در منطقه می‌تواند با برنامه‌ریزی‌های دقیق و عملی به یک ابر منطقه ناب جهانگردی تبدیل شود.

کلید واژه‌ها: گردشگری پایدار، بوم‌گردی، دریاچه ارومیه، محیط زیست، مدل تحلیلی سوات.

1. SWOT

h_rezaie1367@yahoo.com

* کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، زنجان (نویسنده مسئول).

alidehghan4@yahoo.com

** عضو هیئت علمی دانشگاه پیام نور، یزد.

Sh, mahmoudi1367@yahoo.com

*** کارشناس جغرافیا طبیعی، یزد.

mahdicharaghi@yahoo.com

**** دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، تهران.

baghipoor@gmail.com

***** دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، نجف آباد.

۱- مقدمه

۱-۱- تعریف مسأله

کشور ایران یکی از معدود کشورهای جهان است که به دلیل موقعیت جغرافیایی ممتاز خود جاذبه‌های طبیعی و هرآنچه در مفهوم بوم گردی می‌گنجد، شامل پستی و بلندی‌ها، از ۲۷ متر پایین‌تر از سطح دریا تا ۵۶۷۱ متر بالاتر از دریا، بارندگی ۲۰۰۰ میلی‌متر در حاشیه دریای خزر و صفر میلیمتر در مناطق کویری و گرمسیری، اختلاف دمای ۴۵+ و ۳۵- وجود ۱۰ پارک ملی، ۵ اثر طبیعی ملی، ۲۶ پناهگاه زنده حیات وحش، ۴۷ منطقه حفاظت‌شده، ۷۰۰۰ گونه گیاهی، ۵۰۰ گونه پرنده و اکوسیستم‌هایی با ظرفیت‌های مجاز را دارد. بنابراین منطقی به نظر می‌رسد که مقوله بوم گردی را به عنوان محور اصلی گردشگری آن قرار دهیم (ملکی، ۱۳۸۷).

در بین جاذبه‌های بوم گردی کشور جاذبه‌های آبی جایگاه ویژه‌ای دارد. در این میان وضعیت دریاچه ارومیه به عنوان یکی از ۵۹ پارک بین‌المللی ذخایر طبیعی جهان و به مثابه یکی از تالاب‌های بین‌المللی کنوانسیون رامسر بسیار با اهمیت است (هوشیاری و محمدی، ۲۰۰۹). این دریاچه به عنوان بزرگترین دریاچه درون سرزمینی ایران است که دو استان آذربایجان غربی و شرقی را به دو نیمه تقسیم کرده است (زنده دل، ۱۳۷۷). همچنین دریاچه ارومیه به عنوان بزرگترین آبگیر دائمی آسیای غربی، دومین زیستگاه طبیعی جانوران در کشور و یکی از آثار طبیعی ملی می‌تواند علاوه بر طبیعت‌گردان داخلی، زمینه‌ساز جذب گردشگران خارجی باشد؛ از این رو در این پژوهش با توجه به توانمندی‌های بوم گردی منطقه سعی شده است که از طریق شناخت قابلیت‌ها و ترسیم راهبردهای آینده، با اتکا به این جاذبه گردشگری، زمینه رشد صنعت گردشگری و توسعه‌ای منطقه‌ای، با نگرشی در چارچوب پایداری منابع در این منطقه مهیا شود.

۱-۲- ضرورت پژوهش

امروزه گردشگری یکی از کارآمدترین رویکردهای محرک رشد اقتصادی برای کشورهایی است که به دلیل تک محصولی بودن یا محدود بودن منابع انرژی، اقتصادی

بی‌تحرك و آسیب‌پذیر دارند (مؤمنی، ۱۳۸۶). گردشگری در دهه‌های اخیر در تولید ثروت و درآمد جایگاه ممتازی را در اقتصاد جهانی به دست آورده‌است، به طوری که در سال ۲۰۰۸ میلادی ۵.۸ تریلیون دلار درآمد از این صنعت به دست آمده و ۸.۴ درصد از کل اشتغال جهان هم مربوط به گردشگری بوده‌است. کشور ایران جاذبه‌های مختلف گردشگری، به‌ویژه گردشگری طبیعی دارد. با توجه به اشتغال‌زایی این صنعت، می‌توان با تدابیر و سیاست‌های مناسب، گردشگری را به منبع درآمد سرشاری برای مناطقی که مناظر طبیعی و آب و هوایی مطلوبی دارند و در حال حاضر ارزش اقتصادی به مفهوم متعارف آن ندارند، تبدیل کرد و توانمندی‌های این مناطق را به فعل رساند.

۱-۳- پیشینه تحقیق

مدیریت طبیعت‌گردی با تکنیک سوات روش نوینی است که اکنون در نقاط مختلف دنیا استفاده می‌شود برای مثال در مناطق جنگلی ویلیجزز^۱ در ترکیه، در جنگل‌های مرکزی در سایت ویکتوریا در استرالیا، در ویلدلند^۲ در فلوریدا، در پارک ملی مدید^۳ در بولیویا و در پارک ملی در امریکا در سال ۲۰۰۷ - ۲۰۰۰ میلادی (نیلسون^۴، ۲۰۰۴). قلمرو ماتریس سوات وسیع و گسترده است و در واقع یک چارچوب مفهومی برای تحلیل‌های سیستمی به شمار می‌رود. می‌توان گفت این روش، روش موفق‌تری در سراسر دنیا است و پایه علمی محکمی دارد با وجود این لازم به ذکر است که در تمام موارد فوق این روش تنها به عنوان روشی تحلیلی به کاررفته و کمتر از اعداد و ارقام استفاده شده‌است.^۵

1. Villagers
2. Wild land
3. Madid national park
4. Nilson

۲- مبانی نظری پژوهش

۲-۱- بوم گردی

بوم گردی واژه‌ای است که در دهه‌های اخیر با اصطلاحاتی چون گردشگری زیست-محیطی، طبیعت گردی، بوم گردی، گردشگری سبز و بیوگردشگری از آن نام برده شده- است؛ زیرا «منظور از بوم گردی که از دو واژه اکولوژی و گردشگری برآمده، آن نوع از گردشگری است که با محیط طبیعی، بکر و دست‌نخورده و همچنین نواحی حفاظت‌شده مرتبط می‌شود» (زاهدی، ۱۳۸۵: ۲۹).

۲-۲- اهمیت بوم گردی

اهمیت توسعه بوم گردی زمانی مشخص می‌شود که بدانیم متوسط سفر ۵۰ درصد بوم‌گردهای جهان بین ۸ تا ۱۴ روز است و بر اساس آمارها، هر بوم‌گرد به طور متوسط یک هزار تا یک هزار پانصد دلار درآمد ارزی به ارمغان می‌آورد، از سوی دیگر بررسی‌ها نشان می‌دهد که در هر هکتار پهنه طبیعی به نوعی از ۷ تا ۲۵ هزار دلار ارزش اقتصادی برای هر سال نهفته است. و این در حالی که میزان بهره‌برداری از زمین کشاورزی ۲۰۰ تا ۳۰۰ دلار است (صمدیار، ۱۳۸۷).

۲-۳- اصول بوم گردی

جامعه بین‌المللی بوم گردی اصول آن را این چنین بیان می‌کند:

- به حداقل رساندن اثرات منفی بر طبیعت و فرهنگ.
- آموزش اهمیت حفاظت از طبیعت به گردشگران.
- تأکید بر اهمیت کسب و کار مسئولانه که با همکاری مقامات محلی و مردم برای برطرف کردن نیازهای محلی و ارائه مزایای حاصل از حفاظت از منابع طبیعی صورت می‌گیرد.
- وجود درآمد بدون واسطه و مستقیم برای حفاظت و مدیریت مناطق طبیعی و حفاظت‌شده.
- تلاش برای به حداکثر رساندن منافع اقتصادی برای کشور میزبان. (اپلرود^۱، ۱۳۸۶)

1. Apolrod.

۲-۴- بوم‌گردی پایدار

بوم‌گردی پایدار باید با محیط زیست سازگار باشد و به تخریب منابع طبیعی و کاهش آنها منجر نشود. با آموزش و یادگیری برای تمام طرف‌های دخیل اعم از مردم محلی، اکوتورست‌ها، مسئولان دولتی، متصدیان صنعت گردشگری و ... همراه باشد و منافع بلندمدت جامعه محلی را از طریق محافظت مستمر از منابع طبیعی تأمین کند (زاهدی، ۱۳۸۲).

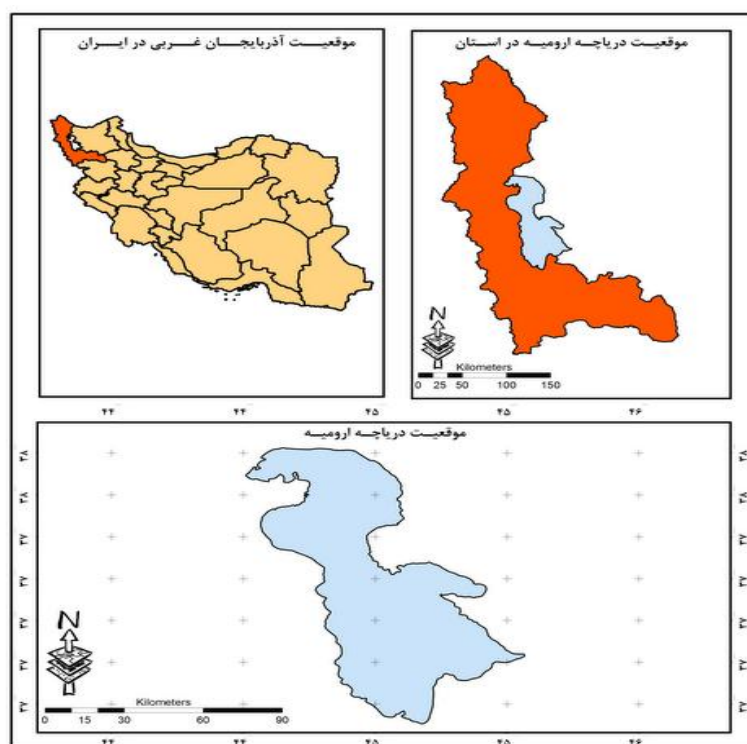
۳- روش پژوهش

این مقاله از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های کاربردی است. روش تحقیق آن توصیفی - تحلیلی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، از نوع تحقیقات کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) است. در این پژوهش جمع‌آوری مبانی نظری به روش قیاسی و تعمیم نتایج به صورت استقرایی انجام شده است. جامعه آماری تحقیق شامل دو گروه از بازدیدکنندگان و مسئولان است، تعداد بازدیدکنندگان طبق آمار محلی در هنگام تکمیل پرسشنامه (فصل بهار) ۴۶۰۰ نفر است که با استفاده از فرمول اصلاح شده کوکران تعداد نمونه لازم برای تکمیل پرسش‌نامه ۲۰۰ پرسشنامه تعیین شد. همچنین تعداد پرسشنامه از ۲۵ نفر از مسئولان هم تکمیل شد.

برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها با استفاده از مدل سوات، محیط داخلی (نقاط قوت و ضعف) و محیط خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) منطقه مورد مطالعه و فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها شناسایی شد. در مرحله بعد به وسیله نظرخواهی از گردشگران و مسئولان به هرکدام از عوامل (نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها) وزنی داده شد. لازم به ذکر است که این دو جامعه آماری (بازدیدکنندگان و مسئولان) متفاوت از هم و هر جامعه آماری با یک ضریب خاص که با روش کرنال به دست آمده - است (بازدیدکنندگان با ضریب ۴۰ و مسئولان به دلیل نقششان در توسعه گردشگری منطقه با ضریب ۶۰) نظرخواهی شده است. در نهایت با تنظیم عوامل راهبردی داخلی و خارجی، ماتریس نهایی سوات استخراج شد.

۴- موقعیت جغرافیایی منطقه

دریاچه ارومیه در آذربایجان غربی یکی از کوچکترین حوضه‌های منطقه‌ای ایران است که در بخش شمال غرب ایران قرار دارد. این دریاچه با وسعتی برابر ۵۲۷۰۰ کیلومتر مربع و مساحتی معادل ۳.۲۱ درصد مساحت کل کشور، بین مدار ۳۵ درجه و ۴۰ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۲۹ دقیق شمالی و نصف النهار ۴۴ درجه و ۳۳ دقیقه تا ۴۷ درجه ۵۳ دقیقه طول شرقی واقع شده است (شکل ۱). دریاچه ارومیه یک دریاچه تکتونیکي نسبتاً بزرگ و فوق اشباع از نمک است که در یک حوضه بسته قرار گرفته است. طول آن ۴۰ کیلومتر، عرضش بین ۱۵ تا ۵۰ کیلومتر و مساحت آن بین ۵۰۰۰ تا ۶۰۰۰ کیلومتر مربع است. عمق این دریاچه به طور متوسط حدود ۶ متر است. دریاچه ارومیه شامل ۲۲ جزیره است که بزرگترین آن جزیره اسلانی است.

نقشه ۱- موقعیت سیاسی دریاچه ارومیه در کشور و استان

۵. جاذبه‌های بوم‌گردی منطقه

جاذبه‌ها و توانمندی‌های موجود دریاچه ارومیه را به اختصار می‌توان در موارد ذیل خلاصه کرد:

۵-۱- خواص طبی دریاچه ارومیه

آب دریاچه ارومیه به علت وجود املاح معدنی زیاد از قبیل کلروسدیم، کلرودوکلسیم، منیزیم و ید خاصیت درمانی و ضد عفونی دارد و برای درمان بیماری‌های پوستی، استخوانی و رفع رماتیسم و سیاتیک اثر معجزه آسایی دارد (فهیمی فرد، ۱۳۸۰).

۵-۲- جاذبه‌های ورزشی

قابلیت‌های اجرای مسابقه‌های ورزشی آبی در دریاچه ارومیه و همچنین ورزش‌های کوهستانی مانند اسکی و کوهنوردی از جمله جاذبه‌های بالقوه این منطقه هستند که در صورت توجه و سرمایه‌گذاری مناسب می‌توانند باعث جذب گردشگر ورزشی در این منطقه شود.

۵-۳- پارک ملی و حیات وحش دریاچه ارومیه

این پارک بعد از مرداب انزلی از بی‌بدل‌ترین زیستگاه‌های طبیعی جانوران در ایران به‌شمار می‌رود. در حال حاضر ۲۷ گونه پستاندار، ۲۱۲ گونه پرنده، ۴۱ گونه خزنده، ۷ گونه دوزیست و ۲۶ گونه ماهی، حیات وحش دریاچه را تشکیل می‌دهند.

۵-۴- جزایر دریاچه ارومیه

این دریاچه ۱۰۲ جزیره دارد که همه آن‌ها در سازمان یونسکو به عنوان اندوخته طبیعی جهان به ثبت رسیده‌اند. از جمله این جزایر، جزیره اشک است که زیستگاه پرندگان مهاجر از جمله مرغ آتش و تنجه و نیز گوزن زرد ایرانی است.

۵-۵- دره‌های دریاچه ارومیه

دره‌های موجود در جزایر بزرگ دریاچه ارومیه به عنوان زیستگاه‌های اصلی حیات وحش، پرندگان و پستانداران به‌شمار می‌آیند. از دره‌های مهم این منطقه می‌توان به دره‌های رزا، قوچ دره سری، شکارگاه قره‌داغ در جزیره کبودان و دره‌های زرشکدره، داغدان، بایگوش و دره امیرخان در جزیره اشک نام برد.

۵-۶- پوشش گیاهی متنوع دریاچه ارومیه

پوشش گیاهی و شکل‌های حیاتی مهم جزیره‌ها که حیات جانوری پارک ملی دریاچه ارومیه وابسته به آن‌هاست، به چهار گروه متفاوت تقسیم می‌شوند که عبارتند از: سوزنی برگان شامل سرو کوهی یا ارس، درختان و درختچه‌های پهن‌برگ خزان‌کننده از قبیل بنه یا پسته وحشی و داغداغان، گراس‌ها، گونه‌های علفی و شیرابه‌دار، گونه‌های خشبی و چوبی که مجموعه آن‌ها در ۱۴۹ جنس و ۵۵ تیره شناسایی شده‌است.

۵-۷- سواحل دریاچه ارومیه

از دیگر جاذبه‌های گردشگری دریاچه ارومیه، سواحل زیبای آن هستند که در محل تلاقی دو محیط متفاوت طبیعی (خشک و دریا) همراه با هوای لطیف و نسیم دریا و آفتاب درخشان و آب کبود و بنفش پهناور، منظره خوش رنگ دیده‌نوازی را به آن می‌دهند. همچنین لجن مخصوص سواحل دریاچه، از نظر لجن درمانی حائز اهمیت فراوان است.

۵-۸- مجتمع تفریحی و گردشگری باری

مجتمع گردشگری باری مجموعه‌ای اقامتی، درمانی، ورزشی، گردشگری، پذیرایی و فرهنگی است که در ساحل زیبا و کم‌نظیر دریاچه ارومیه بنا شده‌است. این مجتمع از ۴ قسمت تشکیل شده که عبارتند از شهرک اختصاصی که ۳۴۸ هزار متر مربع مساحت دارد، هتل و مهمانپذیر با ۱۶۶ هزار متر مربع، باشگاه ورزشی شان‌دیز با ۶۶ هزار متر مربع و چهارمین قسمت مراکز رفاهی همچون پلاژهای دریایی، سینمای ۲۰۰۰ نفری و ...

۶. بحث و بررسی

۶-۱- مدیریت راهبردی سوات

مدیریت راهبردی عبارت است از بررسی محیطی (محیط داخلی و خارجی)، تدوین راهبرد (برنامه‌ریزی بلندمدت یا راهبردی)، اجرای راهبرد، ارزیابی و کنترل (اعرابی، ۱۳۸۴). بنابراین مدیریت راهبردی بر نظارت و ارزیابی بر فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی در سایه توجه به نقاط قوت و ضعف یک مجموعه تأکید دارد. الگوی مدیریت راهبردی از چهار عنصر اساسی شامل ۱- بررسی محیطی ۲- تدوین راهبرد ۳- اجرای راهبرد ۴- ارزیابی و کنترل (افتخاری، ۱۳۸۵).

۶-۲- بررسی محیط داخلی دریاچه ارومیه

هدف از این مرحله شناسایی نقاط قوت و ضعف دریاچه ارومیه برای بسط و گسترش گردشگری و بوم‌گردی در منطقه است. نتایج حاصل از نقاط قوت و ضعف منطقه در جدول ۱ آمده‌است.

جدول ۱- ماتریس عوامل داخلی مؤثر بر گردشگری منطقه

نقاط قوت	نقاط ضعف
پارک ملی دریاچه ارومیه.	عدم وجود کارشناسان متخصص گردشگری در منطقه.
حیات جانوری متنوع در منطقه.	توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال.
جاذبه‌های تاریخی و باستانی جزایر دریاچه.	نبود تأسیسات و تجهیزات گردشگری ورزشی در منطقه.
خواص طبی دریاچه ارومیه.	نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و کالبدی.
قلعه، اسکله و بنادر دریاچه و جزایر آن.	نبود طرح جامع گردشگری در دریاچه ارومیه.
سواحل زیبای منطقه همراه با خواص لجن درمانی این سواحل.	وجود فصل سرما به مدت تقریباً ۵ ماه در سال.
جاذبه‌های ورزشی موجود در منطقه.	عدم وجود تابلوها و علائم راهنمایی برای گردشگران.
راه‌های ارتباطی قوی در منطقه.	عدم NGOها در منطقه.
مسیر ترانزیتی عبور مسافران به کشورهای هم‌مرز.	عدم آگاهی عمومی نسبت به توانمندی‌های بوم‌گردی جزیره.
قابلیت شنا در منطقه بدون غرق شدن.	عدم تبلیغات در سطح محلی و ملی.
پوشش گیاهی متنوع منطقه.	عدم امکانات بهداشتی در اسکله‌ها و مراکز دیدنی.
آب و هوای مناسب در فصول بهار و تابستان برای گردشگری.	عدم هماهنگی گردشگری منطقه با تکنولوژی روز.
چشم‌اندازهای منحصر به فرد طبیعی.	نبود راهنماهای مجرب تورهای گردشگری.
جزایر دریاچه ارومیه.	عدم هماهنگی بین سازمان‌های محلی گردشگری منطقه.
نزدیکی شهر ارومیه به کشور ترکیه.	خشکسالی‌های اخیر و کاهش آب دریاچه.
بالا بودن تأسیسات اقامتی در منطقه.	عدم توجه مسئولان به زیستگاه‌های جانوری منطقه.
وجود زیستگاه‌های بکر برای تجمع و تخم‌گذاری پرندگان.	
ارتفاعات، تیغه‌ها و دیواره‌ها برای ورزش‌های زمستانی.	
اعتقاد مسئولان به اشتغال‌زایی از طریق بوم‌گردی.	
مهمان‌نوازی مردم محلی منطقه.	
وجود فضاهای باز برای توسعه و احداث خدمات گردشگری.	
ارزش اقتصادی دریاچه ارومیه از نظر املاح.	

۳-۶- بررسی محیط خارجی دریاچه ارومیه

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل محیط خارجی دریاچه ارومیه در جدول ۲ آمده‌است.

جدول ۲- ماتریس عوامل خارجی مؤثر بر گردشگری منطقه

فرصت‌ها	تهدیدها
اشتغال‌زایی.	عدم ارائه تبلیغات صحیح.
درآمد ارزی برای کشور.	عدم توجه مسئولان به آلودگی زیست‌محیطی.
سرمایه‌گذاری در تأسیسات زیربنایی.	کمبود اعتبارات دولتی در رابطه با بخش گردشگری.
انتقال تکنولوژی از کشورهای پیشرفته به کشور.	عدم استقرار نظام مدیریت یکپارچه.
تنوع‌بخشی اقتصاد بومی منطقه.	عدم هماهنگی بین ارگان‌های گردشگری.
افزایش توجه مسئولان به مسائل زیست‌محیطی.	عدم اطلاعات پایه‌ای در رابطه با گردشگری.
تخصیص بودجه به بخش توریسم ارومیه.	عدم ارائه مجوز از سوی دولت جهت گسترش و توسعه خدمات گردشگری
افزایش تبلیغات برای معرفی دریاچه.	عدم خطرپذیری سرمایه‌گذاران در رابطه با سرمایه‌گذاری در منطقه.
ایجاد توره‌های درمانی در منطقه.	عدم رسیدگی مناسب سازمان میراث فرهنگی در منطقه.
بهبود عملکرد در توسعه گردشگری.	از بین رفتن پوشش گیاهی و جانوری منطقه.
ایجاد مبادلات فرهنگی در منطقه.	
افزایش سرمایه‌گذاری توسط بخش خصوصی.	

۴-۶- تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها

در این بخش، ابتدا نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در دریاچه ارومیه تجزیه و تحلیل شد و سپس با استفاده از ماتریس قوت و ضعف داخلی و فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی، راهبردهای منتخب به دست آمد و به ارزیابی و اولویت‌بندی این راهبردها پرداخته شد. سپس به وسیله داده‌های پرسشنامه مزیت‌ها و محدودیت‌های عمده دریاچه ارومیه برای اولویت‌بندی گزینه‌ها ارزیابی شد تا علاوه بر مشارکتی کردن این روش، بتوان نتیجه را به صورت کمی و اصولی‌تر به دست آورد.

جدول ۳- ماتریس تحلیلی سوات (درجه بندی و اولویت سنجی نقاط قوت)

رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	نقاط قوت
۱	۰.۴۹	۵.۱	پارک ملی دریاچه ارومیه.
۵	۰.۳۸	۳.۹۹	حیات جانوری متنوع در منطقه.
۱۲	۰.۲۵	۲.۸	جاذبه‌های تاریخی و باستانی جزایر دریاچه.
۲	۰.۴۷	۴.۹۴	خواص طبی دریاچه ارومیه.
۱۴	۰.۲۱	۲.۵	قلعه، اسکله و بندر دریاچه و جزایر آن.
۳	۰.۴۳	۴.۶۸	سواحل زیبای منطقه همراه با خواص لجن درمانی این سواحل.
۱۸	۰.۱۴	۱.۶	جاذبه‌های ورزشی موجود در منطقه.
۶	۰.۳۶	۳.۸۱	راه‌های ارتباطی قوی در منطقه.
۷	۰.۳۵	۳.۷۷	مسیر ترانزیتی عبور مسافران به کشورهای هم‌مرز.
۱۵	۰.۱۹	۲.۳۴	قابلیت شنا در منطقه بدون غرق شدن.
۹	۰.۳۱	۳.۳	پوشش گیاهی متنوع منطقه.
۱۶	۰.۱۸	۲.۲۸	آب و هوای مناسب در فصول بهار و تابستان برای گردشگری.
۴	۰.۴۱	۴.۴۲	چشم‌اندازهای منحصر به فرد طبیعی.
۸	۰.۳۳	۳.۴۸	جزایر دریاچه ارومیه.
۱۳	۰.۲۲	۲.۷۱	نزدیکی شهر ارومیه به کشور ترکیه.
۱۰	۰.۲۸	۳.۱۴	بالا بودن تأسیسات اقامتی در منطقه.
۱۱	۰.۲۷	۳	وجود زیستگاه‌های بکر برای تجمع و تخم‌گذاری پرندگان.
۲۲	۰.۰۴	۰.۶	ارتفاعات، تیغه‌ها و دیواره‌ها برای ورزش‌های زمستانی.
۱۷	۰.۱۶	۱.۹۲	اعتقاد مسئولان به اشتغال‌زایی از طریق بوم‌گردی.
۲۱	۰.۰۷	۰.۹	مهمان‌نوازی مردم محلی منطقه.
۱۹	۰.۱۳	۱.۳۶	وجود فضاهای باز برای توسعه و احداث خدمات گردشگری.
۲۰	۰.۰۹	۱.۱۳	ارزش اقتصادی دریاچه ارومیه از نظر املاح.

ارزیابی قابلیت‌های اکوتوریستی دریاچه ارومیه با بهره‌گیری از مدل راهبردی سوات

جدول ۴- ماتریس تحلیلی سوات (درجه‌بندی و اولویت‌سنجی نقاط ضعف)

رتبه	وزن	میانگین	نقاط ضعف
۱۲	۰.۳	۲.۹۲	عدم وجود کارشناسان متخصص گردشگری در منطقه.
۳	۰.۴۵	۴.۴۹	توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال.
۶	۰.۴	۳.۸۱	نبود تأسیسات و تجهیزات گردشگری ورزشی در منطقه.
۱	۰.۴۹	۴.۷۸	نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و گردشگری.
۲	۰.۴۷	۴.۶۷	نبود طرح جامع گردشگری در دریاچه ارومیه.
۴	۰.۴۴	۴.۳۳	وجود فصل سرما به مدت تقریباً ۵ ماه در سال.
۱۶	۰.۲۴	۲.۳۷	عدم وجود تابلوها و علائم راهنمایی برای گردشگران.
۹	۰.۳۵	۳.۲۱	عدم NGO ها در منطقه.
۱۳	۰.۲۹	۲.۸۴	عدم آگاهی عمومی نسبت به قابلیت‌های بوم‌گردی جزیره.
۵	۰.۴۱	۳.۹۲	عدم تبلیغات در سطح محلی و ملی.
۱۰	۰.۳۳	۳.۱۴	عدم امکانات بهداشتی در اسکله‌ها و مراکز دیدنی.
۱۱	۰.۳۱	۳.۱	عدم هماهنگی گردشگری منطقه با تکنولوژی روز.
۱۵	۰.۲۷	۳.۲۷	نبود راهنماهای مجرب تورهای گردشگری.
۷	۰.۳۹	۳.۷۵	عدم هماهنگی بین سازمان‌های محلی گردشگری منطقه.
۱۴	۰.۲۸	۲.۶۲	خشکسالی‌های اخیر و کاهش آب دریاچه.
۸	۰.۳۷	۳.۳۱	عدم توجه مسئولان به زیستگاه‌های جانوری منطقه.

جدول ۵- ماتریس تحلیلی سوات (درجه‌بندی و اولویت‌سنجی فرصت‌ها)

رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	فرصت‌ها
۱	۰.۴۷	۴.۴۲	اشتغال‌زایی.
۴	۰.۴۲	۳.۹۶	درآمد ارزی برای کشور.
۵	۰.۴۱	۳.۸۷	سرمايه‌گذاري در تأسيسات زیربنایی.
۱۲	۰.۳۱	۲.۹۳	انتقال تکنولوژی از کشورهای پیشرفته به کشور.
۲	۰.۴۵	۴.۳۸	تنوع‌بخشی اقتصاد بومی منطقه.
۶	۰.۴	۳.۶۱	افزایش توجه مسئولان به مسائل زیست‌محیطی.
۳	۰.۴۴	۴.۱۷	تخصیص بودجه به بخش گردشگری ارومیه.
۹	۰.۳۶	۳.۳	افزایش تبلیغات برای معرفی دریاچه.
۱۱	۰.۳۳	۳.۱۲	ایجاد تورهای درمانی در منطقه.
۸	۰.۳۷	۳.۴۵	بهبود عملکرد در توسعه گردشگری.
۱۰	۰.۳۵	۳.۲۱	ایجاد مبادلات فرهنگی در منطقه.
۷	۰.۳۹	۳.۵	افزایش سرمايه‌گذاري بخش خصوصی.

جدول ۶- ماتریس تحلیلی سوات (درجه بندی و اولویت سنجی تهدیدها)

رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	تهدیدها
۳	۰.۴۷	۳.۷	عدم ارائه تبلیغات صحیح.
۶	۰.۳۸	۳.۱	عدم توجه مسئولان به آلودگی زیست محیطی.
۷	۰.۳۵	۲.۷	کمبود اعتبارات دولتی در رابطه با بخش گردشگری.
۱	۰.۵۳	۴.۳۲	عدم استقرار نظام مدیریت یکپارچه.
۲	۰.۵۱	۴.۱۷	عدم هماهنگی بین ارگان‌های گردشگری.
۱۰	۰.۲۴	۲	عدم اطلاعات پایه‌ای در رابطه با گردشگری.
۵	۰.۴۱	۳.۳	عدم ارائه مجوز از سوی دولت برای گسترش و توسعه خدمات گردشگری.
۴	۰.۴۵	۳.۶	عدم خطرپذیری سرمایه‌گذاران در رابطه با سرمایه‌گذاری در منطقه.
۹	۰.۲۷	۲.۲	عدم رسیدگی مناسب سازمان میراث فرهنگی در منطقه.
۸	۰.۲۹	۲.۳	از بین رفتن پوشش گیاهی و جانوری منطقه.

۶-۵- ارائه ماتریس نهایی سوات

با توجه به نتایج حاصل از ماتریس سوات در جداول (۳، ۴، ۵، ۶) جدول اولویت‌بندی نهایی (جدول ۷) ترسیم شد. لازم به ذکر است که شاخص‌ها توسط جامعه آماری این تحقیق شامل ۹۰ گردشگر و ۱۰ نفر از مسئولان گردشگری ارومیه رتبه‌بندی شده‌است. بررسی جداول نشان می‌دهد مؤلفه «پارک ملی دریاچه ارومیه» به علت داشتن تنوع زیستی (پرنده‌گان، جانوران) به عنوان مهمترین نقطه قوت و مؤلفه «ارتفاعات، تپه‌ها و دیواره‌ها برای ورزش‌های زمستانی» به علت نبود امکانات ورزشی زمستانی در منطقه کم‌اهمیت‌ترین نقطه قوت دریاچه ارومیه به‌شمار می‌آیند.

همچنین مؤلفه «نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و گردشگری» در اولویت نقاط ضعف و مؤلفه «عدم وجود تابلوها و علائم راهنمایی برای گردشگران» به عنوان آخرین اولویت در نقاط ضعف برای توسعه گردشگری شناسایی شد. از میان فرصت‌های بیرونی، «اشتغال‌زایی» مهمترین فرصت و مؤلفه «انتقال تکنولوژی از کشورهای پیشرفته به کشور» به عنوان کم‌اهمیت‌ترین فرصت تلقی شده است. از میان ۱۰ مؤلفه تهدیدهای خارجی

گردشگری منطقه، مؤلفه «عدم استقرار نظام مدیریت یکپارچه» به عنوان مهمترین تهدید و «عدم اطلاعات پایه‌ای در رابطه با گردشگری» به عنوان کم‌اهمیت‌ترین مؤلفه تهدید خارجی شناسایی شدند.

جدول ۷- ماتریس نهایی سوات (رتبه‌بندی نهایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها)

اولویت	نقاط ضعف (W)	اولویت	نقاط قوت (S)
۱	نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و گردشگری.	۱	پارک ملی دریاچه ارومیه.
۲	نبود طرح جامع گردشگری در دریاچه ارومیه.	۲	خواص طبی دریاچه ارومیه.
۳	توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال.	۳	سواحل زیبای منطقه همراه با خواص لجن درمانی.
۴	وجود فصل سرما به مدت تقریباً ۵ ماه در سال.	۴	چشم‌اندازهای منحصر به فرد طبیعی.
۵	عدم تبلیغات در سطح محلی و ملی.	۵	حیات جانوری متنوع در منطقه.
۶	نبود تأسیسات و تجهیزات گردشگری ورزشی در منطقه.	۶	راه‌های ارتباطی قوی در منطقه.
۷	عدم هماهنگی بین سازمان‌های گردشگری منطقه.	۷	مسیر ترانزیتی عبور مسافران به کشورهای هم‌مرز جزایر دریاچه ارومیه.
۸	عدم توجه مسئولان به زیستگاه‌های جانوری منطقه.	۸	پوشش گیاهی متنوع منطقه.
۹	عدم NGO ها در منطقه.	۹	بالا بودن تأسیسات اقامتی در منطقه.
۱۰	عدم امکانات بهداشتی در اسکله‌ها و مراکز دیدنی.	۱۰	وجود زیستگاه‌های بکر برای تجمع پرندگان.
۱۱	عدم هماهنگی گردشگری منطقه با تکنولوژی روز.	۱۱	جاذبه‌های تاریخی و باستانی جزایر دریاچه.
۱۲	عدم وجود کارشناسان متخصص گردشگری.	۱۲	نزدیکی شهر ارومیه به کشور ترکیه.
۱۳	عدم آگاهی عمومی نسبت به توانمندی منطقه.	۱۳	قلعه، اسکله و بنادر دریاچه و جزایر آن.
۱۴	خشکسالی‌های اخیر و کاهش آب دریاچه.	۱۴	قابلیت شنا در منطقه بدون غرق شدن.
۱۵	نبود راهنماهای مجرب تورهای گردشگری.	۱۵	آب و هوای مناسب در فصول بهار و تابستان.
۱۶	عدم وجود علائم راهنمایی برای گردشگران.	۱۶	اعتقاد مسئولان به اشتغال‌زایی از طریق بوم‌گردی.
		۱۷	جاذبه‌های ورزشی موجود در منطقه.
		۱۸	وجود فضاهای باز برای توسعه و احداث خدمات.
		۱۹	ارزش اقتصادی دریاچه ارومیه از لحاظ املاح.
		۲۰	مهمان‌نوازی مردم محلی منطقه.
		۲۱	

اولویت	تهدیدها (T)	اولویت	فرصت‌ها (O)
۱	عدم استقرار نظام مدیریت یکپارچه.	۱	اشتغال‌زایی.
۲	عدم هماهنگی بین ارگان‌های گردشگری.	۲	تنوع بخشی اقتصاد بومی منطقه.
۳	عدم ارائه تبلیغات صحیح.	۳	تخصیص بودجه به بخش گردشگری ارومیه.
۴	عدم خطرپذیری سرمایه‌گذاران.	۴	درآمد ارزی برای کشور.
۵	عدم ارائه مجوز از سوی دولت.	۵	سرمایه‌گذاری در تأسیسات زیربنایی.
۶	عدم توجه مسئولان به آلودگی زیست محیطی.	۶	افزایش توجه مسئولان به مسائل زیست محیطی.
۷	کمبود اعتبارات دولتی در رابطه با بخش گردشگری.	۷	افزایش سرمایه‌گذاری توسط بخش خصوصی.
۸	از بین رفتن پوشش گیاهی و جانوری منطقه.	۸	بهبود عملکرد در توسعه گردشگری.
۹	عدم رسیدگی مناسب سازمان میراث فرهنگی.	۹	افزایش تبلیغات برای معرفی دریاچه.
۱۰	عدم اطلاعات پایه‌ای در رابطه با گردشگری.	۱۰	ایجاد مبادلات فرهنگی در منطقه.
		۱۱	ایجاد تورهای درمانی در منطقه.
		۱۲	انتقال تکنولوژی از کشورهای پیشرفته به کشور.

۷-۲- ارائه راهبردها و راهکارهای توسعه بوم گردی دریاچه ارومیه

راهبردهای توسعه بوم گردی بر اساس تحلیل سوات در زیر آمده است:

۷-۲-۱- راهبردهای رقابتی / تهاجمی (SO)

در راهبردهای تهاجمی که تمرکز بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی استوار است، راهکارهای زیر برای بهره‌برداری از برتری‌های موجود برای توسعه گردشگری دریاچه ارومیه ارائه شده است.

- استفاده از توانمندی‌های منطقه برای گسترش ورزش‌های زمستانی و جذب گردشگران ورزشی.
- اطلاع‌رسانی همگانی در سطح محلی، ملی و بین‌المللی.

- تشویق‌های دولتی همچون حذف مالیات شرکت‌های خصوصی برای سرمایه‌گذاری گردشگری در دریاچه ارومیه.
- شناسایی و بهره‌گیری از جاذبه‌ها، فرآورده‌ها و دیگر مزیت‌های نسبی گردشگری دریاچه ارومیه برای رقابت با دیگر مناطق تفریحی همانند.
- اعمال هماهنگی در بین اداره‌ها و نهادهای مختلف مرتبط به صنعت گردشگری، برای یکپارچه‌سازی عملکردهای گردشگری پایدار دریاچه ارومیه.
- استفاده از توانمندی‌های منطقه برای گسترش ورزش‌های آبی در این منطقه.
- توسعه تأسیسات ساحلی مانند ایجاد پلاژهای ساحلی، هتل و رستوران‌های دریایی.

۲-۲- راهبردهای تنوع (ST)

- این راهبرد در تنوع بخشی بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز است.
- توسعه شبکه اطلاعات گردشگری و خدمات اطلاع‌رسانی و آموزشی گردشگری.
 - تقویت تبلیغات و فعالیت‌های آگاه‌سازی در رسانه‌ها درباره قابلیت‌های گردشگری منطقه در سطح داخلی و بین‌المللی و از بین بردن ذهنیت بد گردشگران درباره وضعیت امنیتی و فرهنگی منطقه.
 - تنوع بخشی به امکانات، فعالیت‌ها و خدمات گردشگری، برای جلب رضایت گردشگران.
 - توسعه و تجهیز مسیرهای گردشگری دریاچه ارومیه با استفاده از علائم و راهنماهای گردشگری.
 - برگزاری مسابقه‌های ورزش‌های آبی در سطح ملی و بین‌المللی در دریاچه ارومیه.

۳-۷- راهبردهای بازنگری (WO)

این راهبرد ضمن تأکید بر نقاط ضعف درونی، بر بهره‌گیری از فرصت‌های بیرونی برای برطرف کردن نقاط ضعف فراروی منطقه گردشگری متمرکز است.

- بهبود و ارتقای محصولات گردشگری و سرمایه‌گذاری مشترک دولت و بخش خصوصی.
- تعامل و هم‌فکری بین مسئولان منطقه و سازمان‌ها و اداره‌های مرتبط با گردشگری در پیشبرد طرح‌های گردشگری منطقه.
- استفاده از توان مشارکتی مردم از طریق تشکیل NGO ها در تمام مراحل برنامه‌ریزی گردشگری دریاچه ارومیه.
- بهره‌گیری منطقی از نهادها، قوانین و مقررات حمایتی برای توسعه و تجهیز زیرساختارها، تسهیلات و تجهیزات مختلف گردشگری.
- تهیه و اجرای طرح جامع گردشگری برای مطالعه و توسعه کانون‌ها و قطب‌های گردشگری و بوم‌گردی دریاچه ارومیه.

۴-۷- راهبردهای تدافعی (WT)

این راهبرد بر رفع آسیب‌پذیری مورد مطالعه تأکید دارد.

- تدوین مقررات و ضوابط در زمینه توسعه و اصلاح نهادهای مدیریتی و به-کارگیری مدیریت تخصصی در بخش‌های گردشگری و اجرای طرح‌های کوتاه مدت و بلندمدت.
- ارتقای سطح امکانات بهداشتی در منطقه و احداث مراکز درمانی برای جذب گردشگران.
- جلب مشارکت مردمی در ترویج، حفاظت و بهره‌مندی پایدار از منابع طبیعی و تاریخی - فرهنگی گردشگری منطقه و جلوگیری از تخریب‌های زیست‌محیطی.
- برگزاری سمینارها و نشست‌های توسعه سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری دریاچه ارومیه توسط سازمان‌های مرتبط.

- آموزش و اطلاع‌رسانی مردم برای چگونگی برخورد با گردشگران، برای جلوگیری از تعارض بین گردشگران و مردم.
- ارائه آموزش‌های لازم به عناصر و تشکیلات سازمان میراث فرهنگی و گردشگری برای استفاده از نیروهای مجرب در زمینه گردشگری و راهنمایان مجرب تورهای گردشگری.

۸- پیشنهادها

با توجه به نارسایی‌ها و مشکلات بیان شده در توسعه گردشگری در دریاچه ارومیه و برای دستیابی به رشد و شکوفایی این صنعت در منطقه مورد مطالعه در راستای گردشگری پایدار منطقه و کسب درآمد و منافع بیشتر برای بومیان این منطقه موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

- ایجاد تشکیلات سازمانی منسجم در بخش گردشگری شهرستان مربوط و به‌سازی تشکیلات اجرایی فعلی.
- بهبود زیرساخت‌های گردشگری و خدماتی در منطقه.
- معرفی مزیت‌های نسبی دریاچه ارومیه در زمینه سرمایه‌گذاری گردشگری از سوی مدیران منطقه برای متقاضیان سرمایه‌گذاری.
- استفاده از مدیران تحصیل کرده و آگاه به مسائل گردشگری در رأس امور تصمیم‌گیری و اجرایی منطقه.
- هماهنگی بین مدیران سازمان‌های مرتبط با گردشگری در شهرستان مورد نظر.
- راه‌اندازی بانک اطلاعات گردشگری و بهره‌گیری از راهنمایان گردشگری مجرب.
- برپایی جشن‌ها و جشنواره‌های مختلف و جاذب گردشگر در طول سال به‌ویژه در فصول گردشگری و تعطیلات.

۹- نتیجه

ظرفیت‌ها و محدودیت‌های گردشگری در منطقه مورد مطالعه با توجه به مبانی نظری تحقیق و مطالعات میدانی انجام‌شده، برای ارائه راهبردها و راهکارهای توسعه گردشگری

در منطقه، با روش سوات مشخص شد و پاسخ‌های عملی و راهکارهایی برای توسعه گردشگری این منطقه ارائه شد.

نتایج حاصل را می‌توان در دو جنبه کیفی و کمی ارائه داد. نتایج جنبه‌های کیفی هر یک از عوامل مؤثر داخلی و خارجی بیانگر آن است که ۱- سطح آسیب‌پذیر اغلب جاذبه‌های طبیعی گردشگری منطقه (زیستگاه جانوران و پرندگان، گونه‌های گیاهی) بالاست؛ از این رو ضروری است تا برای حفظ و احیای محیط زیست در این منطقه تدابیری اندیشیده شود. ۲- به دلیل وجود نقاط قوت زیاد در زمینه گردشگری در مقابل نقاط ضعف، تقویت امکانات زیربنایی و روبنایی همچون ایجاد اماکن بهداشتی، هتل‌ها و رستوران‌ها الزامی است. ۳- با توجه به نبود نیروی شاغل متخصص در زمینه گردشگری و همچنین آسیب‌پذیری بالای گردشگری طبیعی این منطقه، برگزاری کلاس‌های آموزشی برای افزایش آگاهی و آموزش نیروی متخصص الزامی است.

بررسی نتایج جنبه‌های کمی نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها نشان می‌دهد که ۱- در بین ۲۱ مؤلفه قوت در منطقه مطالعه شده، وجود عوامل محیطی همچون پارک ملی دریاچه ارومیه، سواحل زیبای دریاچه، خواص درمانی این دریاچه و آب و هوای دلپذیر آن در برخی از فصول سال به عنوان مهمترین مزیت‌های این نواحی برای بسط و گسترش گردشگری در این منطقه به‌شمار می‌رود. ۲- ضعف مدیریتی، ضعف امکانات بهداشتی، نامناسب بودن زیرساخت‌های محیطی و گردشگری، نبود طرح جامع گردشگری در دریاچه ارومیه، عدم تبلیغات در سطح محلی و ملی به عنوان مهمترین نقاط ضعف به‌شمار می‌آیند که همگی به نحوی از عدم مدیریت یکپارچه و قوی در منطقه ناشی می‌شود، ۳- از بین فرصت‌های بیرونی با افزایش تبلیغات در سطح کلان و ملی و افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت با توجه به راهکارهای ارائه شده می‌توان به مؤلفه‌های اشتغال‌زایی، تنوع بخشی اقتصاد بومی منطقه، تخصیص بودجه به بخش گردشگری ارومیه، درآمد ارزی برای کشور دست یافت. از بین تهدیدهای خارجی نیز عدم استقرار یکپارچه نظام مدیریت به عنوان برترین و مهمترین تهدید خارجی قلمداد می‌شود که برای کاهش این تهدید راهکارهای تدافعی ارائه شده است.

در مجموع می‌توان گفت دریاچه ارومیه به عنوان برترین منطقه بوم‌گردی ارومیه با توجه به جاذبه‌های ناب بوم‌گردی خود می‌تواند با تدابیر مدیریتی و توجه دولت در سطح

کلان نه تنها از نظر اقتصادی باعث ارزآوری برای کشور و منطقه شود؛ بلکه از لحاظ سیاسی نیز می‌تواند با جاذبه‌های همانند خود همچون دریاچه شور در آمریکا رقابت کند و به یک منطقه ناب جهانگردی در سطح بین‌المللی بدل شود.

پی‌نوشت

ا- در این باره می‌توان به مطالعاتی چون «ارزیابی زیست‌محیطی سیاست‌های راهبردی توسعه صنعتی ایران با استفاده از مدل سوات» (نوری و همکاران، ۱۳۸۵: ۲۵-۳۸)، «مناسب‌سازی تکنیک تحلیلی سوات برای طراحی شهری» (گلکار، ۱۳۸۴: ۶۵-۴۴)، «راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل سوات دهستان لواسان کوچک» (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۵: ۳۰-۱)، «ارزیابی قابلیت‌های طبیعت‌گردی جزیره قشم با بهره‌گیری از مدل مدیریت استراتژی سوات» (نوحه‌گر و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۷۲-۱۵۱)، «بررسی پتانسیل‌های اکوتوریسم مناطق کویری و بیابانی اطراف استان یزد، با استفاده از الگوی تحلیلی سوات» (جهانیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۷۴-۶۱)، «امکان‌سنجی توسعه پایدار گردشگری در شهر ملایر با استفاده از مدل سوات» (رحمانی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۵-۱۳)، «امکان‌سنجی نواحی مستعد توسعه اکوتوریسم در استان کهگیلویه و بویر احمد» (شایان و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۸۱-۱۵۳)، «تحلیل عوامل مؤثر بر گسترش گردشگری بر ناحیه ساحلی چابهار با استفاده از مدل راهبردی سوات» (ابراهیم زاده و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۲۸-۱۰۷)، «امکان‌سنجی توسعه گردشگری در نواحی روستایی از دیدگاه گردشگران شهرستان تالش» (لنگرودی، ۱۳۸۹: ۸۴-۶۹)، اشاره کرد. همچنین می‌توان به پایان‌نامه آمینایان با عنوان بررسی توانمندی‌های اکوتوریسم با استفاده از مدل سوات در مورد دریاچه ارومیه اشاره کرد (امینیان، ۱۳۸۹).

منابع

ابراهیم‌زاده، ع و آقاسی‌زاده، ع. (۱۳۸۸). «تحلیل عوامل مؤثر بر گسترش گردشگری در ناحیه ساحلی چابهار با استفاده از مدل راهبردی سوات». *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*. سال اول، شماره اول.

اپلرود، م. (۱۳۸۶). *اکوتوریسم: اصول، تجربیات و سیاست‌ها*. ترجمه: نگار قدیمی. نشر افکار، چاپ اول.

اعرابی، م. (۱۳۸۴). *مدیریت استراتژی راهبردی*. تهران: انتشارات دانشگاه.

افتخاری، ع و مهدوی، د. (۱۳۸۵). «راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل سوات - دهستان لواسان کوچک». *مدرس علوم انسانی، تابستان، شماره پیاپی ۴۵، ویژه جغرافیا*.

- امینیان، س. (۱۳۸۹). «بررسی توانمندی‌های اکوتوریسم دریاچه ارومیه با استفاده از مدل سوات». پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد. دانشگاه زنجان.
- جهانیان، م و زندی، ا. (۱۳۸۹). «بررسی پتانسیل‌های اکوتوریسم مناطق کویری و بیابانی اطراف استان یزد با استفاده از الگوی تحلیلی سوات». فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۴.
- رحمانی، ب، شمس، م و حاتمی‌فر، س. (۱۳۸۹). «امکان‌سنجی توسعه پایدار گردشگری در شهر ملایر با استفاده از مدل سوات». فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال اول، شماره ۳.
- رضوانی، ع. ا. (۱۳۸۰). «نقش اکوتوریسم در حفاظت محیط زیست». نشریه محیط‌شناسی، شماره ۳۱.
- زنده دل، ح. (۱۳۷۷). مجموعه راهنمایی جامع ایران‌گردی استان آذربایجان غربی. تهران: انتشارات ایران‌گردان.
- شایان، س و پارسایی، ا. (۱۳۸۶). «امکان‌سنجی نواحی مستعد توسعه اکوتوریسم در استان کهگیلویه و بویر احمد». فصلنامه مدرس علوم انسانی، ویژه‌نامه جغرافیا، بهار.
- صمدیار، ح. (۱۳۸۷). «اکوتوریسم و حفاظت محیط زیست». دومین همایش و نمایشگاه تخصصی مهندسی محیط زیست، دانشگاه تهران.
- فهمی فرد، غ. (۱۳۸۰). «مجموعه درمانی و تحقیقاتی و توریستی آذربایجان غربی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه بین‌المللی امام خمینی قزوین، دانشکده معماری و شهرسازی.
- گلکار، ک. (۱۳۸۴). «مناسب‌سازی تکنیک تحلیلی سوات برای طراحی شهری». صفه، پاییز و زمستان، شماره ۱۵.
- مطیعی لنگرودی، ح و نصرتی، م. (۱۳۸۹). «امکان‌سنجی توسعه گردشگری در نواحی روستایی از دیدگاه گردشگران بخش گرگانرود شهرستان تالش». مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، سال ۲۲، شماره پیاپی ۴۱، شماره ۱.

ملکی، ب و براتی، ا. (۱۳۸۷). «پرنندگان جاذبه اکوتوریسم». نشریه حسایی، شماره ۱۵.
مؤمنی، م. (۱۳۸۶). توسعه شهرنشینی و صنعت گردشگری در ایران (از مفهوم تا راهکار).
تهران: سازمان جغرافیای نیروهای مسلح، چاپ اول.
نوحه گر، ا، حسین‌زاده، م. م و پیراسته، ا. (۱۳۸۸). «ارزیابی قابلیت‌های طبیعت گردی جزیره
قشم با بهره‌گیری از مدل سوات». فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۱۵.
نوری، ج، عباس پرو، م و مقصودلو، ب. (۱۳۸۵). «ارزیابی زیست محیطی سیاست‌های
استراتژیک توسعه صنعتی ایران با استفاده از مدل سوات». علوم و تکنولوژی محیط زیست،
تابستان شماره ۸.
هوشیاری، پ و محمدی، غ. (۲۰۰۹). «دریاچه ارومیه اکوسیستمی یگانه». نشریه مغان
ارس.

Brandon, K. (1996). *Ecotourism and Conservation: A Review of Key Issues*,
Washington D.C: World Bank.

Fennell, D.(2003). *Ecotourism*, Rutledge, London.

Hall, C.M. and Page, S.J. (1999). *the Geography of Tourism and Recreation
Environment, Place and Space*, London: Rutledge.

Jiang, J. (2008). *Evaluation of the Potential of Ecotourism to the Contribute
to Local Sustainable Development: A Case Study of Tengtou Village, China*,
Massey University, New Zealand.

Karim Panah, R. (2005). "Ecotourism Analysis and Its Role in Region
Development of Kurdistan", Dissertation in Master of Science, Tarbiat
Modarres University, Human Science College, Educational field of Natural
Geography.

KO, D.W and Stewarat, W.F. (2002). "A Structural equation model of
Residents Attitudes for Tourism DevelOpment", *Tourism Management*, Vol.
23.

Lankford, S.V. and Howard, D.A.(1994). "Developing a Tourism Impacts
Attitude Scale". *Annals of Tourism Research*, Vol. 21, No. 1.

Mousavi poor, S. (2006)."Economic Survey of Ecotourism Development Plan in Kavir National Park in Semnan Province", Dissertation in Master Science, Shiraz University, Agriculture College, Management of desert regions.

Nilsson. M. (2004).*Research and advice on strategic environmental assessment*. Stockholm Environment in Statute Publications,.

Nyaupane, G.P. and B. Thapa.(2004)."Evaluation of Ecotourism: A Comparative Assessment in the Annapurna Conservation Area Project, Nepal", *Journal of Ecotourism*. No. 3.

Zahedi, Sh. (2003)."Sustainable Development Challenges from Ecotourism Point of View", *human sciences Modarres Publication*, period 7 , No. 3.